

TÜRK-ALMAN İLİŞKİLERİNDE MEDYANIN SORUMLULUĞU

Suat GEZGİN*

Özet

Bu çalışmada, çok kültürlülük ve çok dinli hayat kavramlarına değinilerek, bununla ilişkili olarak, Almanya'da yaşayan Türkler ve dolayısıyla Türk-Alman ilişkilerinden bahsedilmiştir. İlişkilerin daha da iyiye gitmesi ve toplumların birbirlerini tanımaları ve birbirlerine karşılıklı anlayış çerçevesinde yaklaşabilmeleri yolunda her iki tarafın medya kuruluşlarının ve dolayısıyla mensuplarının üzerine düşen görevlerin ne olabileceğinden bahsedilmiş ve bu arada basın görev ve sorumlulukları konularına açıklık getirilmiştir.

Anahtar sözcükler: Türk, Alman, çok dinlilik, medya, sorumluluk.

The Responsibilities of Media about Turkish and German Relationships

In this article, it has been mentioned multicultural and multireligion life terms. Also, it has been mentioned Turks that live in Germany and so it's been explained Turkish-German relationships. It's also explained, due to get better the relationships between two society and get know better to each other, what should be the missions of media in this study.

Key words: Turkish, German, multireligion, media, responsibility.

Giriş

Medya günümüzde bireylerin tutum ve davranışlarını etkileyebilmenin, etkilemekle de kalmayıp bunları değiştirmenin en etkin yöntem ve araçlarına sahip hale gelmiştir. Bu etki yalnızca bireyler bazında değil, toplumun geneli boyutunda da gözlemlenebilir. Medya toplumun yapısını, düzenini bireyler ve toplumlar arasında cereyan eden toplumsal ilişkileri yeniden yaratma gücüne ve yeteneğine sahiptir. Bu bağlamda modern toplumlar bir arada yaşamının gereği olarak aralarında oluşturdukları toplumsal dengiyi, çeşitli dinamikleri hareketlendirebilecek araçlarla korunmaktadır, daha doğru bir

deyişle olması gereken budur. Kuşkusuz bu araçlardan en çok kullanılanı da kitle iletişim araçları, yani medyadır.

Kitle İletişim Araçlarının Görev ve Sorumlulukları

Kitle iletişim araçlarının haber, düşünce ve fikirleri serbestçe toplama hakkı, demokratik rejimle yönetilen ülkelerde vatandaşlarının kamu işlerinin nasıl idare edildiği hususundaki yetkilerine dayanır. Bilmek ve öğrenmek hakkına yönelen tehditler diğer hürriyetleri de dolaylı yoldan sınırlar. Bir demokraside vatandaşlar kamusal mecburiyetlerin

*Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekan, Gazetecilik Bölümü Başkanı.

meydana getirdiği bazı sınırlamalar dışında kamu işlerinin işleyişini incelemek ve her türlü konu hakkında bilgi edinmek hakkına sahiptir. (Bülbül, 2000: 100) Bu bilgi edinmede tercih ettikleri araçlar da kolay ulaşılabilir olması ve ucuz olması nedeniyle kitle iletişim araçları olmaktadır. Bu sebeple medyanın halk adına bilgi edinme ve edindiği bilgiyi düzenleyip özgürce topluma sunma hakkı olmalıdır.

Haber verme hakkının varlığı yönünden sınırlar ise, özellikle olayın gerçeklere uygun ve objektif olarak verilmesi ile ilgilidir. Haberin sunumunda ve haber verilirken gerekçelere sadık kalınması ön şarttır.

Haberin doğru bilgiyi kaliteli şekilde sunması gereklidir. Çünkü haber, toplumun sosyal standartlarını belirler ve toplumsal düzeninin devamlılığını sağlar. Haberle bilgi vermenin yanında fikir ve değerler de aktarıldığı için bir yandan da eğitim işlevini gerçekleştirmektedir. Haber verme görev ve işleviyle basın, kimi fikirleri savunarak ve en azından üzerinde durarak, toplumu yönlendirmek suretiyle yeni tutumların yerleşmesine de yardımcı olabilmektedir. (Bülbül, 2001: 69) Bu da basının önemine işaret etmektedir.

Gazeteci, toplumların değerlerine karşı duyarlı olmak, özen göstermek, saygılı olmak durumundadır. Bu, gazeteciliğin temel ilkelerinden biridir. Aksi halde bunun ulusal ve hatta uluslararası boyutta istenmeyen olaylara, gelişimlere neden olması işten bile değildir ki, çok yakın zamanda bunun bir örneği yaşanmıştır. Bir Danimarka gazetesinde İslami inanca hiç de uygun olmayan, hatta rencide eden türde karikatürün yayınlanması ve bunu takiben pek çok gazetede de yine aynı karikatürün yayınlanması sonrası

yaşanan istenmeyen, üzücü olaylar kolay kolay akıllardan silinmeyecektir.

Basın özgürlüğünün kapsadığı en önemli hak; fikir ve düşünceleri yorumlamak ve analiz edebilmektir. Eleştiri ve analizin içeriği siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel herhangi belli bir olayla ilgili olabileceği gibi, belli bir kişiyle de ilgili olabilir. Ancak, eleştiri ve analiz hakkının sınırları da gerçeklik, objektiflik hak çerçevesiyle çizilmelidir. (Girgin, 2001: 91) Olayların yorumlanması ve analizi doğal olarak dürüst ve makul duyguların açıklanması şeklinde olmalı, hakaret ve küçük düşürücü nitelikte kesinlikle olmamalıdır. Özellikle eleştirinin konusu kamu yararı olan, güncel bir konuya ilişkin olmalıdır. Ayrıca, kişilik haklarının sınırlarını aşmayacak şekilde, genel kamu yararına zarar vermeyecek nitelikte olmalı ve toplumun çeşitli kesimlerini birbirine düşürecek, aralarında husumet yaratacak nitelikte olmamalıdır. Bu yalnızca eleştiri ve analiz için ön şart değil, aynı zamanda yapılacak haberler için de ön şart olmalıdır. Kullanılan başlıklar, haberin içinden seçilip belirlenen spotlar, hatta haber içerisinde kullanılan kelimeler bu düşünceden hareketle seçilmeli, belirlenmelidir. Hatta haberin boyutu/süresi, yer verildiği sayfa/zaman ve tekrarlanıp tekrarlanmayacağına ilişkin kararlar, benzer konuların haber yapılmak suretiyle konunun gündemde tutulması veya görmezden gelinerek gündeme taşınmaması, kamunun genel yararı doğrultusunda editörlerce ve habercilerce dikkatlice tartılmalıdır. Gerçi gazeteci olayları, gerçekleri görmezden gelemez. Onun görevi toplumu bilgilendirmektir, ancak konunun üzerine gitme şekli ve bunun şiddeti kendisine ve bağlı olduğu kuruluşa bağlıdır. Söylenmek istenen gerçekte budur.

Kitle İletişim Araçlarının Önemi

Basın toplumun gelişmesine katkı sağlayabilecek bir araç olduğu gibi, toplumun kasa, karmaşaya sürüklenmesine ve geri kalmasına da etki edebilecek güçte ve önemde bir araçtır. Sonuçta milyonlara hitap eden ve bunu her gün yapan yegane araçtır. Her şeye rağmen bu, hiçbir zaman göz ardı edilmemesi gereken bir özelliktir.

Bu sebeple gazeteciler; bu işin eğitimini almış, haber yazmayı ve okumayı iyi bilen, aynı şekilde yorum yazılarında eleştiri nerede başlayıp nerede bitmeli, nasıl ve ne kadar yapılmalı bunu iyi tartabilen, insan ve kişilik haklarına saygılı, bilgili, bilinçli, mesleki sorumluluğa sahip kişiler arasından belirlenmelidir. Seçimler özenle yapılmalıdır. Özellikle dış haberler servisinde çalışan gazeteciler, kendi ülkesinin olduğu kadar görev yapmakta olduğu ülkenin de siyasi tarihini, sosyo-kültürel ve ekonomik alanlardaki gelişim evrelerini iyi bilen, dolayısıyla toplumsal yapıyı iyi analiz edebilecek ve yine o toplumun değer yargılarına ve tabii diline hakim olan kişiler arasından seçilmelidir. Bu sayede gazeteci; haber konusunu seçerken, haberini toplarken ve yazarken hem en doğru haberi verebilecek, hem de görev gereği dahi olsa, içinde yaşadığı toplumun bireylerine duygusal veya maddi anlamda zarar vermeden gazetecilik faaliyetlerini sürdürebilecektir. Dış haberler servisinde görevli gazeteciler, görevli buldukları ülkenin toplumuyla kendi toplumları arasındaki iyi niyet elçisi görevi de üstlenebilmelidirler yeri geldiği zaman. İki ülke siyasetçileri arasında yaşanan bir kısım anlaşmazlıklar, iş duygusal boyuta çekilmeden, haberin yalnızca doğru bir şekilde aktarılması yoluyla topluma sunulmalıdır. Milli duygular sömürülmeden, yazılacak haber ve yorum yazılarına aşığılayıcı ve toplumu

galeyana getirici ifadeler eklenmeden bu iş doğru bir şekilde yapılmalıdır.

Örneğin Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde, üye ülkelerin alabileceği aksi tutum, ki belki bu toplumların birbirlerini iyi tanımadıkları nedeniyle birbirlerine çekinceyle yaklaşmalarından ileri gelebilecektir, gazetelerde ve diğer kitle iletişim araçlarında düz, konu çarpıtılmadan, gereksiz yorum ve eklemeler yapılmadan verilmelidir. Yorum yazıları ise, genel kamu yararına zarar vermeyecek nitelikte olmalı ve toplumlar arasında husumet yaratacak nitelikte olmamalıdır.

Gazetecilerin görevi halkı bilgilendirmektir. Bu işlevi; her iki toplumun yaşam tarzları, değer yargıları, kültürel ve dini değerlerine ilişkin bilgi vermeleri yoluyla gerçekleştirmeleri mümkündür.

Türk-Alman İlişkileri ve Basın

Belki de bu konuyu, bize en yakın örnek olması sebebiyle Almanya'da yaşayan Türkler üzerinden örneklendirmek yoluyla açıklamak faydalı olacaktır. Gazetelerde gözümüze çarpan yanlış örnekler ve olması gerekenler şeklinde özetlenmesi durumunda konu daha belirginleşecektir.

Almanya'da bugün itibariyle 2,7 milyon Türk yaşamakta olup, bunların yaklaşık yüzde 32'si Alman vatandaşlığı statüsüne sahiptir. Bugün Almanya'ya ilk giden Türk vatandaşları kırk beş yıl gibi oldukça uzun bir zamandır Avrupa'da yaşamaktadır. Buralarda artık üçüncü kuşak Türkler görülmektedir. Birlikte geçen bu denli uzun zamana karşın ne Avrupalılar Türklere, ne de Türkler Avrupalılara tam anlamıyla alışabilmiş değildir. Avrupa'da yaşayan Türkler, pek çok zaman bu dertten muzdarip olduk-

ları gibi, Avrupalıların bir kısmı da Türk ve diğer göçmenlerden rahatsızlık duymakta ve bunu ifade etmekten de çekinmemektedirler.

Avrupalı Türkler; kültürlerinden, sosyal tabanlarından koparılmış olarak gördükleri, hissettikleri hayatlarını 'koruma' kaygılarından. Çocukları, torunları Türkçe konuşsun, dinini kültürünü unutmasın telaşındalar. Türk yurttaşları için; topluluğun kültürel kimliklerini koruyamamaları ile ilgili kaygılar ve korkular, asimile olmaları ihtimali en önemli kültürel problemi oluşturmaktadır. Bu da, kendilerini yerel halktan ve diğer göçmenlerden soyutlayarak, tamamen kendi çevrelerine kilitlemelerine neden olmaktadır. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nce 2005 yılında Almanya'da Türklerin yoğun olarak yaşadıkları 9 ilde 1525 gurbetçi üzerinde "Almanya'daki Türklerin aile yapısı ve sorunlarının tespiti"ne yönelik yapılan araştırmaya göre, (www.maksimum.com.tr) Almanya'da yaşayan Türklerin yüzde 70'i çocuklarının Almanya'da yetişmesinden endişe duyduğu, yüzde 81'i çocukların kültürlerini yeterince öğrenememesi, yüzde 77.2'si dini değerlerini öğrenememeleri olduğunu belirtmiştir ve araştırma sonucunda deneklerin yüzde 77.7'sinin Türkiye'ye dönme isteğinde olduğu anlaşılmıştır. Bu kaygı ve korunma hissi, Türklerin, yaşadıkları ülkenin diline hakim olmalarına engel oluşturmaktadır ki, bu da eğitim alanında, özellikle yüksek öğrenime kabul edilmeleri konusunda önlerine bir engel olarak çıkmaktadır. Bu ise, Türklerin Almanya'da ve diğer Avrupa ülkelerinde vasıfsız eleman pozisyonlarını işgal etmelerine veya hiç iş bulamamalarına neden olmaktadır. Nitekim sözü geçen araştırma bunu doğrulamaktadır. Araştırma sonucuna göre, burada yaşayan Türklerin yüzde 32.6'sının işsiz olduğu anlaşılmıştır.

Alman *Focus* dergisinin yaptığı araştırma da benzer sonuçlar ortaya koymaktadır. Yabancıların Alman toplumuna uyumu konusunu "Çok kültürlülük yalanı" başlığıyla kapak konusu yapan dergi haberinde, Almanya'da çeşitli alanlarda çok başarılı olan yabancıların bulunduğu, ancak Müslüman göçmenlerin, özellikle de Türklerin çoğunun Almanya'ya uyum sağlayamadığı belirtilmektedir. Almanya'da yaşayan 3. kuşak yabancıların eğitimsiz, işsiz, parasız ve umutsuz olduğu bildirilen haberde, Hristiyan göçmenlerin de uyum sorunları bulunduğu, ancak Müslüman göçmenlerin bazı bölgelerde gettolarda yaşadığı kaydedilmektedir. (Sabah, 10 Nisan 2006)

'Biz' ve 'Onlar' Duygusu Büyük Sorun

Bu içine kapanma duygusu, toplumların birbirlerinden oldukça farklı kültürlerden gelmelerinden kaynaklanmaktadır. Farklı dinlere mensup olmanın da bunda etkisi bulunmaktadır. Bu farklılıklar, yaşam tarzından, toplumsal değerlere, giyim kuşama, yeme içme alışkanlıklarına kadar her yerde kendini göstermektedir. Bu ise, toplumların birbirlerine kuşkuyla bakmalarına ve bu da bir araya gelmeye çekinmelerine neden olmaktadır. Sonuçta, toplumlar bir araya gelip, birbirlerini tanımak, farklılıklarını birlikte yaşayarak tespit etmek ve ortak bir noktada buluşmak yerine kolayına kaçarak, kendi kabuklarına çekilmeyi tercih etmektedir.

Türkler ve diğer Müslümanlar dolayısıyla ve farklı mezhep ve dinlerden de pek çok göçmeni içinde barındıran Almanya'da, bu toplumların Alman nüfusla entegrasyonunun temin edilmesinde devlet yetkililerine, yerel yönetimlere ve özellikle medya kuruluşlarına büyük önem düşmektedir.

Çok dinlilik yada çok dinli hayat, birden fazla dinin aynı ortamda, aynı ülkede bir-

likte yaşamasını anlatmaktadır. Çok dinli hayatın temel felsefesi, var olan her dini oluşumu, niceliğine bakmadan ve niteliğini sorgulamadan olduğu gibi kabul etmeyi öngörmektedir. Herkes (din, mezhep, ırk, ulus, kültür) kendi farklılığı ile var olabil-meli, öylece tanınmalı ve kabul görmelidir. Buradaki "tanınmalı" ve "kabul görmeli" şartları "hoş görülmeli" ile aynı anlamda değildir. Hoş görme, daha çok katlanma, sabretme anlamına gelir. Her hoş görmede aslında küçük görme, kötü görme, aşağı görme vardır. Burada vurgulanması gereken hususlardan biri de çoğulculukla ilgili kavramlarda ortak olan tanıma ve kabul etmenin bireysel ve toplumsal olanlarının yanında hukuki boyutunun da bulunduğudır.

Dini çoğulculuk, karşıdakinin dinini (ve dolayısıyla kültürünü) bilmeyi, tanımayı ve olduğu gibi kabul etmeyi öngörürken, bundan daha önce kendi dinini öğrenmeyi gerekli kılar. Yani kendi farklılığını görme, farklı olanı tanımaktan ve kabul etmekten önce gelmektedir. Çünkü tanınmak ve kabul görmek her farklı olanın beklentisidir. Farklılıkları tanıma ve kabul etme sürecinde, farklı dini yapılar öncelikle kendilerini tanımlama çabasına girerler. Kendilerinin, kendilerini tanımladıkları şekilde kabul edilmesini isterler. Dolayısıyla, farklılıkların bilincine varmanın ilk aşamada, kabul yerine reddi ve çatışmayı doğurması muhtemeldir. (Tosun, 2006: 152-155) İşte burada belki de toplumun en sıkça başvuru kaynağı olarak kullandığı kitle iletişim araçları yoluyla yapılacak doğru bilgilendirmeler, telkinler bu durumun olumlu ortamlarda atlatılabilmesinde büyük rol oynayabilecektir, ancak yanlış ve eksik bilgilendirmeler ise onarılması zor zararlar verebilecektir.

Almanya gündeminde son yıllarda oldukça fazla yer işgal etmeye başlayan töre cinayet-

leri, Türk kızlarının zorla evlendirilmesi ve evli kadınların şiddet görmesi gibi konulara ilişkin haberlerdeki, eksik ve yanlış bilgilendirmeler, Alman toplumunun zihninde Türklere ilişkin yanlış genellemelere gidilmesine sebebiyet vermektedir. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra Müslümanlar hakkında yapılan genellemeler ve İslam ile terörün çok sıkı bir biçimde anılır olması, göçmenlerin entegrasyonu için gösterilen uğraşların büyük zarar görmesine neden olmuştur. Toplumdaki algılamalar, her iki tarafından da birbirinden korkar hale gelmesinin önünü açmış, "biz" ve "onlar" bakışı yaygınlaşmıştır. (Şen, 2006a: 1-5)

Avrupalı ve bu arada Alman muhafazakar çevrelerce benimsenen kimlik anlayışının Türkiye açısından dışlayıcı nitelikte olduğu görülmektedir. Bu durum, Türkiye'nin Avrupa Birliği sürecine de olumsuz etki etmektedir. Muhafazakar çevrelerce Türkiye'nin üyeliğinin Avrupa kimliğine zarar vereceği, bu nedenle, Avrupa kimliğinin üretim ve yaşam alanı olarak görülen Avrupa Birliği'ne alınamayacağı yönündeki tezleri son yıllarda daha yoğun şekilde duyulmuştur. Bu tezin tam karşıtı olarak da Türkiye içerisinden kimi çevreler AB'ye katılımı Türk kimliğinin zarar göreceği yönünde bir teze sarılmaktadırlar. Bu noktada göz önünde bulundurulması gereken husus Türkiye'nin Hıristiyan toplumlarla bir arada yaşama kültürüne sahip bir geçmişe sahip olduğu, her iki uç tezin aksine Hıristiyan kültürlerle asırlar boyu bir arada yaşamının sonucu olarak Türk kültürü Hıristiyan Avrupa kültürlerini etkilemiş, etkilediği kadar da onlardan etkilenmiş bir kültürdür. Türk toplumunu ve kültürünü geçmişinden ve kurulduğu bölgeden izole ederek yapılan tüm bu yorumlar geçerliliklerini baştan yitirmektedir. Bu tespitin ardından yapılması gereken ikinci tespit, Türkiye'nin geçmişin-

den gelen bir arada yaşama tecrübesi bir yerde onun dezavantajına da dönüşebilmektedir. Çok uluslu imparatorluğun Fransız ihtilali sonrası esen sert ulusçuluk rüzgarına dayanamayıp, yıkılmasının ardından ortaya çıkan yeni devletlerde ulusal tarih yaratma ihtiyacı, "ötekileştirilecek", bir unsur arama ihtiyacını doğurmuş, en yakın olasılık olarak Osmanlı İmparatorluğu ve onun kurucu unsuru olarak algılanan Türkler "düşman" imajıyla betimlenerek yeni ulusal tarihler yazılmıştır. Bu süreçte üretilen imajlar ulusal sınırlarda kalmamış, tartışmasız gerçeklermişçesine başka toplum ve kültürlerle de nakledilmiştir. Tüm bu gelişim çizgisi, Türkiye'ye ve Türklere dair üretilen ön yargıları besleyici faktör olmuştur. (Şen, 2006b: 2)

Sonuç

Bu durum tarafları altından kalkılması gereken birtakım görevlerle karşı karşıya bırakmaktadır: Karşılıklı kültür alışverişi ve genel

tarihsel, kültürel, dinî ve sosyo-politik koşulların kavranması çok daha fazla önem kazanmaktadır. Karşılıklı anlayışı geliştirebilmek için bu şarttır. Bu ise, ancak tanıtım yoluyla üstesinden gelinebilecek bir durumdur. Dolayısıyla resmi ve sivil kurum ve kuruluşların tanıtım faaliyetlerinin yanı sıra özellikle de medya kuruluşlarına büyük iş düşmektedir.

Gazetecilerin görevi halkı bilgilendirmektir. Bu işlevi; her iki toplumun yaşam tarzları, değer yargıları, kültürel ve dini değerlerine ilişkin bilgi vermeleri yoluyla gerçekleştirmeleri mümkündür. Haber verme hakkının varlığı yönünden sınırlar ise, özellikle olayın gerçeklere uygun ve objektif olarak verilmesi ile ilgilidir. Haberin sunumunda ve haber verilirken gerekçelere sadık kalınması ön şarttır. Haberin doğru bilgiyi kaliteli şekilde sunması gereklidir. Çünkü haber, toplumun sosyal standartlarını belirler ve toplumsal düzeninin devamlılığını sağlar.

Kaynakça

- Bülbül, R. (2000). *İletişim ve etik*. Konya: İletişim Yayınları.
- Bülbül, R. (2001). *Haberin anatomisi ve temel yaklaşımlar*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Girgin, A. (2001). *Türk basın tarihinde yerel gazetecilik*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Şen, F. (2006a). Türk göçünün 45. yılında Almanya'daki Türk göçmenler ve uyum sürecinde perspektifler. 20. *Türk-Alman Gazeteciler Semineri 2006*. Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı.
- Şen, F. (2006b). Avrupa kimliği ve Türkiye. *Forum İstanbul: Yarının Kurulması-Hedef 2023*. İstanbul: Türkiye Araştırmalar Vakfı Merkezi.
- Tosun, C. (2006). Çok dinli hayatın geleceği eğilimler ve imkanlar. *Türkiye'de ve Avrupa'da çok dinli yaşam: Geçmişte ve günümüzde*. Ankara: Konrad-Adenauer Yayını.
- ..... (2006, Nisan, 10). Almanya'daki Türkler uyumsuz. *Sabah gazetesi*.
- ..... (2006). Almanya'daki Türklerin %77'si Türkiye'ye dönmek istiyor. 12.04.2006, [http \ www.maksimum.com.tr](http://www.maksimum.com.tr).